

АНТІН БАЛАНДЮК СЕРЕД СТРІЛЕЦЬКИХ ПІСНЯРІВ

...Політичні катаклізми та агресивність комуністичної ідеології щодо подій, людей і культурно-мистецьких здобутків українського народу часів національно-визвольної боротьби 1914–1921 рр. “вичистили” з нашої національної історії та культури тисячі національно-свідомих особистостей, що своєю громадсько-політичною і культурно-мистецькою працею духовно будили свій знедолений і зневажений народ, сіяли в його свідомості почуття національної гідності і патріотизму. Серед цього мистецького загалу – калинового цвіту української інтелігенції – через гони буревісних літ, мов зелені паростки, пробиваються забуті, вилучені зловорожими силами з нашої пам’яті, з нашої національної ниви, особистості, які свого часу були знані як стрілецькі піснярі, творці пісень українського січового стрілецтва. Пісень, що були створені й побутували серед вояків Українських Січових Стрільців і Української Галицької Армії у часи національно-визвольних змагань.

Стрілецька пісня завжди і скрізь супроводжувала стрілецтво. Колишній стрілець УСС Мирон Заклинський у своїх “Споминах галичанина”, зокрема, згадує: “У Кам’янці (м. Кам’янець-Подільський. – В. М.) пробули ми два дні й подалися далше на села. Цілі дні в поході. Вечором стаємо на ніч у селі, а ранком далше в дорогу. Оглядаємо села, людей і околиці, лунає стрілецька пісня, бо “це рідні села, це рідні люди, це наша Вкраїна сама” (з поезії Бориса Грінченка)”¹.

Стрілецька пісня – унікальне явище як в українському військовому музичному мистецтві, так і у світовому. Її витoki глибоко закорінені в народних і козацьких піснях, пісенних традиціях. Тому ці музично-поетичні твори, попри всі перепони, – вогненні завірюхи, ударення криці проти криці, у часи “тоталітарної, універсальної духовної і фізичної руйни” (Улас Самчук “На білому коні”) та “Ідеологічного веретища, задубілого від сліз, крові й поту” (Гелій Снегірьов) продовжували жити в народі, передавалися із покоління в покоління, щоб сьогодні, у часі нашого національного відродження, звучати на повен голос і будити наш національний загал від вікової сплячки. А були часи, коли в атмосфері, перенасиченій брудними ідеологіями, навіть найменший натяк на стрілецькі пісенні мотиви у музичній творчості вважався злочином, націоналістичним ухилом, антирадянською пропагандою...

Віктор Гуцал – художній керівник Державного оркестру народних інструментів України, – згадує, зокрема, як певні радянські “музикознавці” навіть у “Запорізькому марші” кобзаря Євгена Адамцевича вишукували витoki стрілецької пісні. Тому, – згадує він, – “...марш заборонили (у 1974 р. – В. М.) виконувати, на радіо розмагнітили плівку з його записом, “музикознавці” в цивільному прискіпливо вивчали ноти, з’ясовуючи, чи немає чогось спільного з піснями Січових Стрільців”².

...Осередком стрілецького гурту, де творилася стрілецька пісня у 1914–1918 рр., був духовий оркестр Легіону УСС у складі 30 самодіяльних композиторів і музикантів. При ньому 1916 року навіть виникли камерний ансамбль та струнний квартет у складі стрільців-музик – Антона Баландюка, Ярослава Барнича, Михайла Гайворонського, Романа Лесика і Леся Гринішака.

Як зазначає музикознавець і композитор Василь Витвицький, “...стрільців з поетично-письменницьким хистом було ще більше, і саме їх творчість була головним джерелом натхнення для стрілецької музи”³.

Визнаними творцями стрілецьких пісень вважалися три автори – Михайло Гайворонський, Роман Купчинський і Лев Лепкий.

Та заради справедливості годиться розповісти і про молодого стрільця-семінариста Антона Баландюка – автора кількох стрілецьких пісень. На жаль, його авторство на ці пісні з плином часу призабулося. Тож не дивно, що музичне авторство деяких його пісень в окремих збірниках подається як “мелодія народна”. Це, зокрема, стосується стрілецької пісні “Ой зацвила черемха”, в якій співається:

1. Ой зацвила черемха, зацвила ярим цвітом,
Там прощався стрілець січовий з білим світом.
2. Там прощався та стрілець січовий слізоньками,

Що немає кому прокопати йому ями.

3. Нема кому труни тисової зготовити,

Біле тіло чорне гайвороння розносити.

4. А черемха тую скаргу тиху зрозуміла,

Чисту душу стрільця січового пожаліла.

5. Спи спокійно, стрільчику січовий, спи, мій сину,

Бо я тебе чесно поховаю, як дитину.

6. Рано-вранці прийшли за ним друзі поглядіти,

А за нічку стрільця січового вкрили квіти.

Серед стрілецького гурту було відомо, що автором слів цієї пісні є Роман Купчинський. Що стосується її музичного оформлення у збірнику “Стрілецькі пісні. Пісенник” (Київ. – “Музична Україна”. – 1992. – С. 62–63) зазначається, що “мелодія народна”. Фактично автором музичного оформлення цієї стрілецької пісні є саме Антон Баландюк. Похибку київського видання виправляє збірник “Червона калина. (Козацькі, стрілецькі й авторські патріотичні пісні)”. – Рівне. – Редакторсько-видавничий відділ обласного управління по пресі. – 1992. – С. 27–28) та збірник “Пісні Українських Січових Стрільців для баяна або акордеона / Редактор-упорядник П. М. Чоловський), Івано-Франківськ. – 1994. – С. 64–65).

Серед січового стрілецтва побутувала також пісня “Гімн Коша” (ще відома під назвою “За сімома горами”). У ній співається:

За сімома десь горами,

За... сімома десь ріками,

Кажуть, є там божий рай,

Та вір, брате, поза нами,

За січовими стрільцями,

Нігде раю не шукай.

Бо нема ліпше,

Бо нема ліпше,

Як у нашому Коші.

Тут гармат не чути,

Тут не свищать кулі,

Тут безпечні ми усі!

Незаперечний факт: авторами цієї пісні є січовики Антін Лотоцький (слова) та Антін Баландюк (мелодія).

* * *

...Антін Баландюк народився 12 січня 1893 року у Княгинині (нині – в адміністративних межах м. Івано-Франківська). Як і тисячам молодих галичан йому судилося пройти пекло Першої світової війни і національно-визвольних змагань українського народу в лавах Українських Січових Стрільців і стрільців Української Галицької Армії. Пережив гіркоту братовбивчої українсько-польської війни і голгофу польського табору Тухоля серед інтернованих 1200 стрільців ЧУГА, які навесні 1920 року перейшли з Червоної армії на Польський бік для спільної боротьби з більшовиками, але яких поляки підступно роззброїли і запроторили до концентраційного табору.

Антін Баландюк мав багато побратимів у Легіоні УСС, зокрема, стрільця, талановитого маляра і карикатуриста Осипа Сорохтея, зятя письменника Андрія Чайковського, культурно-освітнього діяча і редактора Івана Ставничого.

Помер самодіяльний композитор – стрілецький пісняр 13 грудня 1953 року у рідному

Княгинині (тодішньому м. Станіславі). Похований на Княгининському цвинтарі (по вул. Церковній м. Івано-Франківська). На його занедбаному гробівці – заіржавлений металевий хрест*.

Смуток і запустіння... За лаштунками повсякденних клопотів і негараздів зникає поховання стрільця-пісняка і забувається, що тут, під муравою, похований Антін Баландюк.

* У “Некрополі Прикарпаття. Віснику Івано-Франківської обласної ради та Івано-Франківської обласної адміністрації” за 2000 р., на с. 27, помилково вказано, що на могилі стрільця-пісняка Антона Баландюка встановлено дерев’яний хрест. - В. М.

1 Заклинський Мирон. “А ми тую стрілецькую славу збережемо”. Спомин галичанина. Ч. 2. - “Всесвіт”. - Львів, 1936. - С. 7.

2 Шевченко Тетяна. Незручний оркестр // “Експрес”. - Львів. - Ч. 83. - 2002. - 1 черв.

3 Витвицький Василь. Стрілецька пісня // За волю України. Історичний збірник УСС. - Видання Головної Управи Братства Українських Січових Стрільців. - Нью-Йорк, 1967. - С. 358.